

Секція 6

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Барановська Олена,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФІЛОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ (історичний аспект)

Упровадження профільного навчання у закладах загальної середньої освіти є одним з етапів реформування освітньої галузі. Поряд з необхідністю реформування змісту навчання виникає необхідність оптимізації освітнього процесу у напрямі вдосконалення педагогічних технологій різних рівнів і різної цільової спрямованості. У світі та у вітчизняній педагогіці напрацьовано певний досвід з дотичних питань чи з окремих аспектів проблеми.

Аналіз зарубіжного досвіду уможлиблює виокремити такі загальні риси організації навчання в умовах профільного: загальна освіта на старшому ступені в усіх розвинених країнах є профільною чи диференційованою іншим чином; профільне навчання охоплює три, рідше два останніх роки навчання в школі; частка учнів, які продовжують навчання у профільній школі, неухильно зростає в усіх країнах і складає не менше 70 %; кількість напрямів диференціації, які можна вважати аналогами профілів, є приблизно однаковою і невеликою; організація профільної підготовки розрізняється згідно з узгодженням між інваріантною та варіативною частинами навчального плану та можливістю формувати власну освітню траєкторію: від досить жорстко фіксованого переліку обов'язкових навчальних курсів (Франція, Німеччина) до можливості набору з багатьох курсів, пропонованих за весь період навчання (15–25 курсів, Англія, Шотландія, США та ін.); кількість обов'язкових навчальних предметів (курсів) на старшому ступені в порівнянні з основною істотно менше, активно відбувається курс на інтеграцію навчальних предметів, їх технологізацію. Обов'язковими є природничі науки, іноземні мови, математика, рідна мова, фізична культура; старша профільна школа виділяється як самостійний вид освітньої установи,

хоча зберігаються моделі цілісної загальноосвітньої школи I–III ступенів.

Ретроспективний аналіз вітчизняної філософської, психологічної, дидактичної та методичної літератури засвідчив, що створення, розвиток та впровадження в освітній процес педагогічних технологій за гуманітарним спрямуванням відбувалося під впливом соціокультурних чинників – соціально-економічного розвитку суспільства, державної освітньої політики, науки в цілому і педагогічної науки зокрема, освітньої практики в рамках відповідних часових періодів. У XIX – на початку XX століття відбувалося впровадження у практику різноманітних ідей різного виду технологій навчання, зокрема, комплексний підхід. У 50-ті – 70-ті рр. XX ст. відбувалось інтенсивне накопичення теоретичного знання з формування основ дидактики, у тому числі розпочалися активні пошуки різного виду технологій навчання, які б дозволяли інтегрувати певні види знань та практично їх реалізовувати в рамках класно-урочної системи за відсутності можливостей змін офіційної доктрини в освіті. Особливе місце тут посідали педагогічні технології за гуманітарним спрямуванням, оскільки цьому комплексу наук притаманне виняткове ідеологічне навантаження. Тому багато з них були лише експериментальними та відповідали вимогам тогочасної ідеологічної доктрини. Упродовж 70-х – 90-х рр. XX ст. тривали активні дослідження різних видів технологій, у тому числі, відбувалося накопичення теоретичних та практичних доробок у таких напрямках, як: міжпредметна інтеграція та міжпредметні зв'язки; розвивальне навчання; ігрові технології; інтерактивні технології; технологія проектного навчання; технологія життєвого проекту та життєвого проектування; технологія особистісно орієнтованого уроку; технологія розвитку критичного мислення; технологія формування та розвитку творчої особистості та багато інших. Створювалася дефініційна база («технологія», «педагогічна технологія», «інтерактивні технології» тощо). У 90-ті рр. XX ст. на початку XXI ст. почався період концептуального розвитку нової інноваційної теорії навчання під впливом інформаційного суспільства та зміною ролі інформації в життєдіяльності людини, а також упровадження ідеї функціонування загальноосвітніх закладів нового типу. З цього моменту стали можливими різноманітні експерименти в рамках цих закладів, у тому числі, відбувалися зміни у змісті навчання, зокрема, впроваджувалися різноманітні педагогічні

технології та міжпредметна інтеграція. Багато напрацьованих ідей актуальні на сучасному етапі та можуть лежати в основі конструювання сучасного змісту для профільного навчання та відповідних підручників, бути основою для створення основи нових технологій навчання у навчальних закладах з метою створення профільної середньої освіти.

У вітчизняній дидактиці (у тому числі, радянського періоду) неодноразово розглядалися питання впровадження різних видів педагогічних технологій на матеріалі різних предметів. Робилися спроби запровадити елементи профільного навчання у практику загальноосвітніх шкіл. У 1966 р. вводилися дві форми диференціації змісту навчання за інтересами учнів: факультативні заняття у 8–10 класах та школи (класи) з поглибленим вивченням окремих предметів. Після реформи 1984 р. було запроваджено 11-річний термін навчання та навчання з 6-річного віку. Для старшокласників (10–11 кл.) пропонувалися три напрями: 10–11-ті класи загальноосвітньої школи; середні професійно-технічні училища та середні спеціальні навчальні заклади профільного навчання. Частково проблема профорієнтації та професійного самовизначення учнів усе ж таки розв'язувалася: існували професійно-технічні навчальні заклади, навчально-виробничі комбінати, проводились уроки трудового навчання і практика на виробництві влітку для старших класів тощо. Але кардинально перебудувати навчальний процес для старшої школи у напрямі профілізації не вдалося. Проблема останнім часом загострилася і постала потреба у визначенні резервів підвищення ефективності навчального процесу на засадах компетентнісного та інтегрованого підходів і розкритті механізмів їх використання (педагогічні технології) в старшій школі в умовах її профільності, профорієнтації.

На сучасному етапі проблема використання технологій за гуманітарним спрямуванням у навчально-виховному процесі старшої школи в умовах профільного навчання розглядається за різними аспектами. Поняття «педагогічна технологія» у закладах загальної середньої освіти на різних її ланках розглядала низка науковців: (О. Барановська, Н. Бібик, С. Бондар, Г. Васьківська, М. Вашуленко, Н. Головка, К. Гуз, В. Ільченко, С. Гончаренко, Л. Липова, Ю. Мальований, Л. Момот, О. Савченко, С. Трубачева, О. Чорноус, Л. Шелестова та ін.) [1; 3; 4; 6; 7; 10; 12]. Науковці пропонують низку ідей формування цілісних знань учнів, які спираються на знання

міжпредметного характеру, суб'єктний досвід школяра, досвід метапредметної діяльності, інноваційні ідеї [1; 2; 5; 8; 9; 11]. Особливу увагу приділено технологіям інтегрованого навчання, які віддзеркалюють процеси інтеграції в сучасному суспільстві. Технологія інтегрованого навчання – це побудова навчального процесу на міжпредметній основі шляхом виявлення в різних навчальних предметах однотипних елементів і поєднання їх у якісно нову цілісність з метою створення цілісного образу світу в учня [1]. Проведені дослідження проводилися для окремої ланки школи у тогочасних умовах, стосувалися певних аспектів проблеми застосування педагогічних технологій.

Результати теоретичного аналізу наукових джерел з цієї проблеми засвідчили, що педагогічні технології в старшій школі за гуманітарним спрямуванням не були предметом цілісних системних досліджень. Прогнозується, що технології профільного навчання загалом сприятимуть розвитку навичок самоосвіти, самоаналізу, самоконтролю, самооцінки, вимагатимуть застосування надпредметних умінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська О. В. Технологія контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів. *Історія в школі*, 2002. № 4. С. 6–8.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. Москва: Педагогика, 1989. 192 с.
3. Бібік Н. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці. Профільне навчання: теорія і практика : зб. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. Київ : Пед. преса, 2006. С. 23–29.
4. Васьківська Г. О., Косянчук С. В. Організаційно-педагогічні умови профільного навчання. *Молодь і ринок*, 2013. Вип. 5 (100). С. 19–25.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. Посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
6. Кизенко В. І. Педагогічна сутність основних понять профільного навчання. *Підручник для директора*, 2003. № 11–12. С. 27–31.
7. Локшина О. Зарубіжна старша профільна школа: структурна організація, зміст освіти, підходи до оцінювання. *Рідна школа*, 2004. № 4. С. 65–67.
8. Мариновська О. Інтегральна педагогічна технологія предметів суспільно-гуманітарного циклу. *Обрії*, 2004. № 1. С. 7–12.
9. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. / за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.
10. Самодрин А. П. Профільне навчання в середній школі. Кременчук : Вид. центр Сучасного гуманітарно-економічного інституту, за участю РВЦ ПНТУ, 2004. 384 с.
11. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учеб. Пособие. Москва : Народное образование, 1998. 256 с.
12. Трубочева С. Е. Дослідницькі технології як засіб реалізації метапредметного підходу в навчанні. *Біологія і хімія в рідній школі*, 2015. № 109. С. 34–37.